

Miron Costin – primul poet român 370 de ani de la naștere

Date biografice

1633	este născut Miron Costin; își face studiile în Polonia
1653	ia parte la asediul Sucevei
1657	trimis în solie la domnul Țării Românești; sulger
1659	paharnic
1660-1664	pârcălab de Hotin
1663	trece cu oastea lui Dabija Vodă în Țara Românească și vede ruinele Podului lui Traian
1644	mare comis
1669	Mare Vornic de Țara-de-Jos
1691	este ucis din porunca domnitorului Constantin Cantemir

Un aspect, mai puțin cunoscut, al personalității lui Miron Costin este cel de poet. Poemul de mari dimensiuni (128 de versuri), „Viața lumii”, și cele câteva poezii ne permit să descoperim nu numai un gânditor profund, un filosof autentic, ci și un poet înzestrat, un bun cunoscător al prozodiei, adică al acelei părți a poeziei ce studiază versificația.

Referindu-se în *Predoslovia* poemului *Viața lumii* la faptul că, în multe țări, există scrieri în versuri, Miron Costin subliniază că nu pentru a primi laude a compus această operă, ci pentru a demonstra că și limba română este potrivită pentru astfel de creații. Și alte „dascălii” ar putea fi scrise în limba română, dar condițiile (veacul copleșitor de greutăți) nu sunt favorabile acestei îndeletniciri.

Deoarece scrie prima poezie în limba română, Miron Costin dă unele sfaturi în legătură cu această modalitate de creație literară și cu felul în care trebuie citită.

Referindu-se la măsură, el arată că stihul depinde de silabe, care reprezintă unirea a două slove. Versurile sale au 13 silabe, dar pot exista și stihuri și de nouă sau de șapte silabe. O altă cerință a poeziei este rima. „Cuvintele de la sfârșitul stihului a două stihuri trebuie să se tocmească,

astfel încât să se citească: ața – viața, frunte – minte, lume – spume (2, p. 114). În funcție de necesitățile măsurii, unele cuvinte vor fi prelungite, altele scurătate, arată poetul.

Cititorul nu trebuie să se oprească după fiecare vers, ci acolo unde se sfârșește o anumită gândire a autorului, ne povățuiește Miron Costin. În felul acesta, cititorul va înțelege ce citește, deoarece „a citi și a nu înțelege este de a vântura vântul și a fierbe apa” (2, p. 115). Dar sfaturile lui Miron Costin nu sunt, doar, de teorie literară și de tehnică a citirii. El descifrează „înțelesul pildelor ce sunt în stihuri” (2, p. 119), prezentând atât sensul filosofic al unor versuri, conținutul unor termeni, cât și informații cu privire la anumite personalități istorice și la acțiunile acestora. În explicațiile lui Miron Costin, referitoare la unele personaje istorice sau legendare, se strecoară unele inexactități. Acestea se datorează unor lacune ale cunoașterii istorice a marelui cărturar.

În tratarea problematicii filosofice a raportului dintre timp, ca existență transcendentă, și timp, ca trăire limitată, precum și a curgerii și ireversibilității timpului, a schimbării tuturor lucrurilor, Miron Costin are prilejul de a folosi figuri de stil de o frumusețe neașteptată. El constată că timpul trece cu rapiditate, nimic nu-l poate opri și nici nu se mai întoarce, „... trec anii cu roată! Fug vremile ca umbra și nici o poartă a le opri nu poate” sau „Trec zilele ca

Personalități

umbra, ca umbra de vară! Cele ce trec nu mai vin, nici se-ntorc iară” (2, p. 115). Cursul lumii se schimbă ca apa, nimic nu durează, nimic nu e veșnic, vremea „toate primenește și nimic să stea în veci nu poate” sau „Lumea din primenele nu se mai deșteaptă” (2, p. 115). Deasupra timpului stă Dumnezeu care este veșnic și fără sfârșit, care covârșește vremi nemăsurate”, hotărând ca lucrurile celelalte să fie trecătoare, nestătătoare, schimbătoare.

Nici o existență nu se poate sustrage trecerii timpului. De la elementele universului la alcătuirile sociale, de la oamenii vestiți pe plan politic, filosofic și teologic până la omul de rând, totul este supus transformării, primenelii. Cerul, stelele, soarele, luna și pământul vor avea un sfârșit. Vremea începe și sfârșește țările, transformă împărățiile, epuizează bogățiile. Marilor personalități istorice le-ua rămas doar numele. „Unde-s ai lumii împărați: Xerxes, Alexandru Macedon, Augustus, Pompei, Cezar?” se întreabă poetul și tot el răspunde: „Pe toți i-a stins vremea ca pe niște spume” (2, p. 117). Nici filosofii și teologii, care au cercetat cursul lumii, nu au fost scutiți de primejdii, de moarte.

Cugetările asupra destinului uman sunt însoțite de constatarea labilității norocului care „suie”, „coboară”, „la un loc nu stă, într-un ceas schimbă pasul/ Anii nu pot aduce ce aduce ceasul” (2, p. 116). În notele explicative ale poemului, Miron Costin distinge între norocul bun și norocul rău, între întâmplările favorabile și cele nefavorabile individului.

Caracterul vremelnic al vieții omului este evidențiat și prin invocarea unui psalm al lui David: „Viața este floare! Nu trăiește ce îndată este trecătoare” (2, p. 115). Nimeni nu știe până la ce vreme îi este „giuruită” viața, doar divinitatea stabilește sorocul fiecăruia. Miron Costin consideră că sunt mai fericiți cei ce-și fac mai puține probleme în legătură cu viața și rosturile acesteia: „Viețuiți în ferice, carii mai puține/ Griji purtați de-a lumii, voi lăcuiți bine!” (2, p. 118). Apare și ideea morții egalizatoare. Moartea bântuie prin toate casele, fie obișnuite, fie împărătești. Ea îi ia atât pe cei bogați, cât și pe cei săraci.

Reflecțiile cu privire la timp și viața omului sunt impregnate de pesimism și fatalism. Ideea din poemul *Viața lumii*, moto-ul „Deșertarea deșertărilor și toate sunt deșarte” – se corelează cu lait motivul acestuia: „toate sunt fum, umbră, visuri, părere”. Expresia „sub vreme stăm” va căpăta, în altă scriere, forma „nu este omul deasupra vremii, ci bietul om sub vreme”. Dacă prima formulare se referă la faptul că oamenii nu pot desprinde din angrenajul continuei mișcări a timpului, a doua exprimă neputința oamenilor în fața împrejurărilor istorice, în fața sorții, pe care nu le pot domina sau schimba. Dar măhnirea pricinuită de permanentul „memento mori” nu îndeamnă la inactivitate. Faptele omului, judecate de divinitate, îi vor asigura sau nu, acestuia, un loc în cer.

Epoca în care a trăit, bântuită de războaie, de lupte între boieri și domni, de adversități între grupurile boierești, ar putea fi unul din factorii ce ar explica pesimismul, meditațiile sale îndreptate, mai ales, asupra fazei descendente a evoluției ființelor și lucrurilor din Univers („Ce nu petrece lumea și-n ce nu-i cădere?”). La aceasta ar trebui adăugată și sensibilitatea deosebită a lui Miron Costin, care l-a îndemnat să perceapă, cu tristețe și oarecare neîncredere, soarta omului și a societății, „a lumii cânt cu jale cumplită viața/ Cu griji și primejdii cum este și așa/ Prea subțire și-n scurtă vreme trăitoare” (2, p. 115).

În poezia *Stihuri asupra zavistiei*, Miron Costin tratează problema invidiei, această boală care roade, macină sufletul omului, amărându-i și otrăvindu-i viața. Omul zavistnic, invidios „numele bun al altuia, ca o moarte-i vine” (2, p. 120). El își pierde simțul dreptății, al distingerii între bine și rău, considerând că „răul dacă-l face e bun” și că „face bine în răutate”. Zavistnicul nu înțelege că toate darurile omului vin de la Dumnezeu, care i-a înzestrat pe unii cu anumite calități, pe alții cu altele. Nemulțumindu-se niciodată cu ce are, invidiosul râvnește la tot ce au alții.

Doar înțelegând că un individ nu poate avea toate darurile, că fiecare trebuie să trudească după puterile sale, fără a ponegri pe cei ce au realizat mai mult, oamenii s-ar putea vindeca de invidie, iar faptele lor ar fi bine primite și răsplătite de divinitate. Dumnezeu „truda noastră cu gândul bun primește,/ iar gândului bun, bine-i dăruiește” (2, p. 121).

De ce oare din atâtea teme, primul nostru poet a ales-o pe cea a invidiei? Este invidia o trăsătură specific umană, așa cum reiese și din citatul din Biblie pe care-l prezintă Miron Costin? Se manifesta invidia, din plin, la semenii săi din acea vreme? Este invidia distructivă o caracteristică a românilor?

Epigrama *Apostrof*, adresată lui Dosoftei, mitropolitul Sucevei, pledează pentru credință, pentru necesitatea ca fiecare om să-l primească pe Dumnezeu în suflet. „Pentru aceea tot omul să nu se lenevească/ Pre Dumnezeu în suflet să-și agonisească” (2, p. 123).

Ca o continuare a lucrărilor sale istorice, marele cărturar scrie o poezie *Compunerea lui Miron Costin, preacinstiul mare Vornic al Țării de Jos*, în care se referă la originea romanică a poporului român, la obârșia comună a tuturor românilor situați în Moldova, Țara Românească și Transilvania. Invocă, în acest sens, urmele materiale – Turnu Severin și Podul peste Dunăre. În *Stihuri despre descălecatul țării* reia aceste idei, completând dovezile materiale cu Troianul, adică „Valul lui Traian” (1, p. 5).

Epigrama *Apostrof și Compunerea* referitoare la originile neamului nostru vor fi tipărite de Dosoftei în *Psaltirea* sa în versuri, din 1673. P. P. Panaitescu arată că în *Psaltire*, psalmul lui David, citat de Miron Costin în *Viața lumii*, are o altă formă. Este o dovadă că psalmul a fost tradus de Miron Costin și că poemul său a fost scris înaintea operei lui Dosoftei (2, p. 192-194).

Creațiile poetice vădesc erudiția lui Costin, care citează din Biblie, din Sfântul Augustin, se inspiră din scrierile unor istorici de notorietate la acea vreme.

Dincolo de sensul filosofic adânc al poemului *Viața lumii* și al celorlalte poezii, se remarcă vorbirea aleasă, frumusețea expresiilor, a metaforelor, a epitetelor și comparațiilor. Prin aceste creații, ca și prin operele cu conținut istoric, Miron Costin se dovedește a fi un maestru al limbii literare.

Prof. univ. dr. Raisa RADU

Bibliografie

1. MIRON, C. *Opere*, vol. I, E.P.L., București, 1965
2. MIRON, C. *Opere*, vol. II, E.P.L., București, 1965